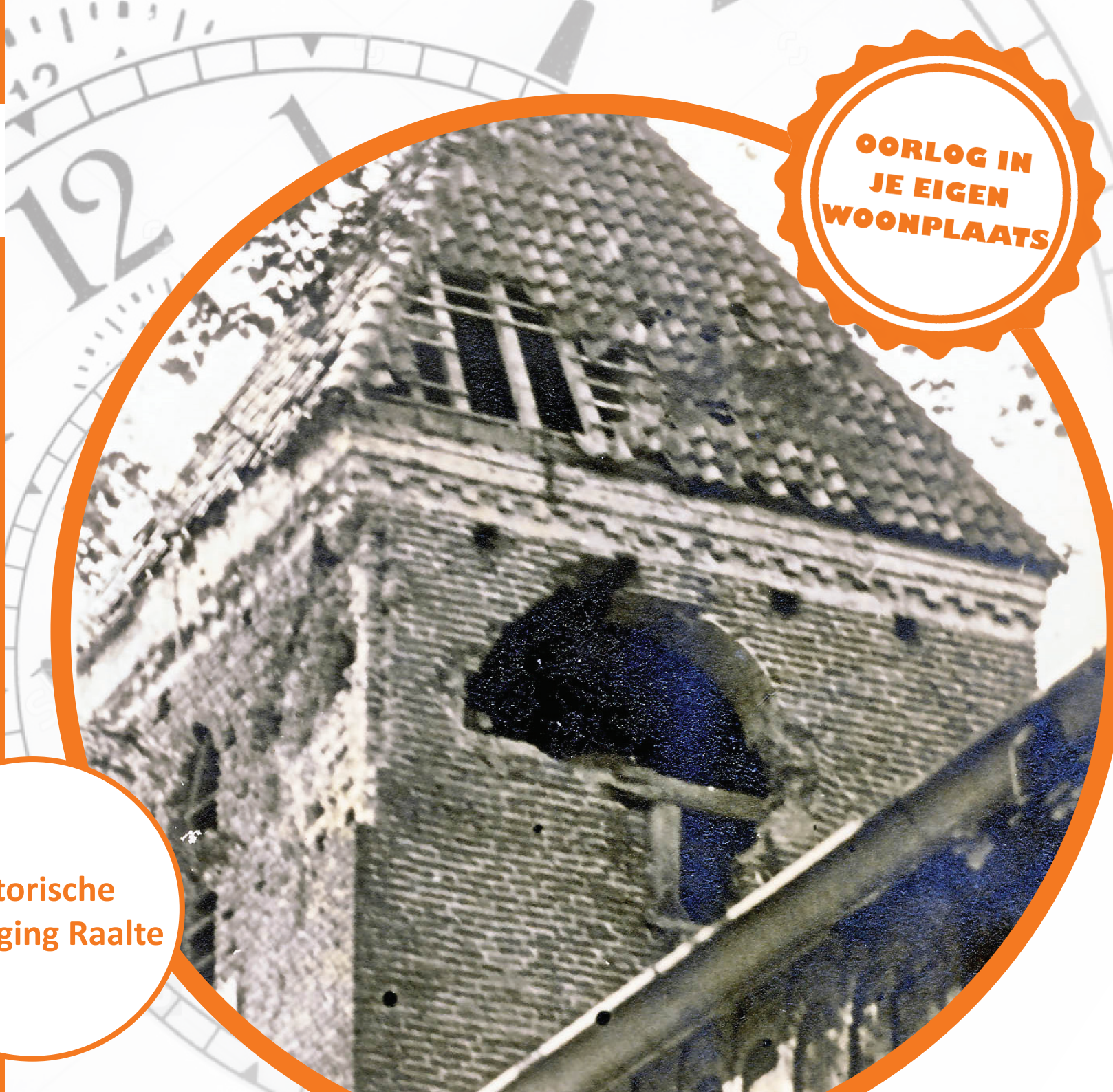

GROEP 7/8

**OORLOG IN
JE EIGEN
WOONPLAATS**

**Historische
Vereniging Raalte**

INHOUD

Met de leerlijn komen leerlingen van groep 1 t/m 8 in het basisonderwijs structureel in aanraking met het lokale erfgoed en de bijbehorende verhalen, krijgen zij kennis van de eigen omgeving en leren zij het erfgoed waarnemen, herkennen, verklaren en waarderen.

Met erfgoed bedoelen we: Sporen van vroeger die je nog steeds kunt terugvinden in voorwerpen, verzamelingen en collecties, gebouwen, verhalen, bijzondere plekken en in het landschap. Het zijn de schatten van de gemeente Raalte. Soms zie je ze gelijk en soms zijn ze een beetje verborgen!

Ga je mee op zoek?

**OORLOG IN
JE EIGEN
WOONPLAATS**

Achtergrondinformatie

3

Les 1

6

Les 2

7

Les 3

9

Bijlagen

10

ACHTERGROND INFORMATIE

De leerlijnlessen zijn
gebaseerd op:

het project
'Oorlog in Overijssel –Raalte'.
Voor de leerlijn zijn de lessen aange-
vuld door Frits Offenbergh met een
buitenles waarin leerlingen de
sporen van de Tweede Wereld-
oorlog in hun eigen omgeving
ontdekken.

Het erfgoed
dat centraal
staat in deze lessen
is bijzonder omdat het
monumenten en herinne-
ringen zijn aan de Twee-
de Wereldoorlog. Het
houdt het verleden
levend!

**OORLOG IN
JE EIGEN
WOONPLAATS**

In dit project gaan leerlingen aan de slag met sporen uit de Tweede Wereldoorlog. Leerlingen ontdekken dat geschiedenis zich niet in de leerboeken afspeelt op plaatsen ver van huis maar dat het verleden ook tastbaar en herkenbaar in de eigen omgeving te vinden is.

In de leerlijnlessen wordt gebruik gemaakt van de zes bronnenboekjes van het oorspronkelijke project:

- Dagelijks leven in de Tweede Wereldoorlog in Raalte
- Joods leven in Raalte
- Verzet in Raalte
- Vliegverkeer in en om Raalte
- 'In gedachten' Stolpersteine Raalte
- Oorlog in Heino, Laag Zuthem en Lierderholthuis

Opzet lessen:

In les 1 werken leerlingen één van de bronnenboekjes door. U maakt voor uw leerlingen een keuze voor het thema waarmee ze aan de slag gaan. Het onderzoeken van historische bronnen staat centraal. Les 2 is de buitenles. U heeft meerdere opties. In het dorp Raalte kunt u deelnemen aan de wandelroute 'oorlog in je eigen woonplaats' onder begeleiding van Frits Offenbergh van de Historische vereniging. Een andere optie is een fietsroute die is opgenomen in de bronnenboekjes 'In gedachten Stolpersteine' en 'Oorlog in Heino, Laag Zuthem en Lierderholthuis'. Ook is er een opdracht die uitgevoerd kan worden bij het oorlogsmonument in Heino, Luttenberg of Raalte. En zijn er nog extra suggesties voor andere opdrachten opgenomen. In les 3 werken de leerlingen verder in hun bronnenboekje en presenteren ze aan elkaar wat ze geleerd en beleefd hebben over de sporen van de Tweede Wereldoorlog.

ACHTERGROND INFORMATIE

OORLOG IN JE EIGEN WOONPLAATS

Oorlog

De redenen waarom een land een oorlog begint tegen een ander land kan heel divers zijn. Meestal wordt een oorlog gevoerd om land (historische rechten), grondstoffen (olie, gas, goud of diamanten) of om godsdienstige redenen. (islamitische staat, kruistochten). In de veel situaties ontstaan oorlogen omdat foute mensen meestal op een ondemocratische wijze de macht hebben gegrepen in een instabiele periode. Grote werkeloosheid, armoede, grote aantallen vluchtelingen of een zeer slecht politiek klimaat kunnen de aanleiding zijn.

De rechten van de mens

Bij de bezetting door de nazi's waren het de rechten van de mens die het eerst verdwenen. Het door de bevolking gekozen bestuur werd overgenomen of verwijderd, het rechtssysteem werd begraven en vrijheidstrijders werden partizanen of terroristen genoemd.

Voor de Joodse bevolking was het allemaal nog veel erger. Ze mochten niet meer bij overheidsdiensten en andere diensten werken, er kwam een verbod voor joden voor winkels, horecagelegenheden, parken, enz. en ze moesten herkenbaar zijn door een gele davidsster en al hun rechten werden afgenomen. Nog later werden ze van huis gehaald met veewagens om naar doorvoerkampen en vervolgens naar vernietigingskampen te worden vervoerd.

In Raalte hebben maar enkele Joodse inwoners de oorlog overleefd door onder te duiken bij boeren in de omgeving. David Lutraan is de enige Joodse inwoner van Raalte die de concentratiekampen heeft overleefd.

De gebeurtenissen tijdens de Tweede Wereldoorlog in de gemeente Raalte hebben hun sporen nagelaten.

ACHTERGROND INFORMATIE

oorlog in je eigen woonplaats

Voor een wandeling in Raalte
'oorlog in je eigen woonplaats'
kunt u een afspraak maken met
Frits Offenbergh:
Tel.0572-362320 / 06-42158206

Meer informatie

In de zes bronnenboekjes vindt u informatie over:

- Het dagelijks leven in de Tweede Wereldoorlog in Raalte
- Joods leven in Raalte
- Verzet in Raalte
- Vliegverkeer in en om Raalte
- 'In gedachten' Stolpersteine Raalte
- Oorlog in Heino, Laag Zuthem en Lierderholthuis.

Ook in de canon van Raalte vindt u meer informatie:

<http://www.regiocanons.nl/overijssel/salland/raalte/bange-tijden>

Frits Offenbergh is lid van de Historische Vereniging Raalte en verzorgt de rondleiding 'Oorlog in je eigen woonplaats' in Raalte. De historische vereniging verzamelt, bewaart en vertelt over de inwoners en oud-inwoners van Raalte, over monumenten, boerderijen en gebouwen en over gebruiken en gewoontes.

De leerling kan:

- bronnen over de Tweede Wereldoorlog onderzoeken en bevragen.
- erfgoed in de eigen omgeving koppelen aan gebeurtenissen tijdens WOII in de gemeente Raalte.
- zijn/haar eigen verbondenheid met erfgoed vertalen in het zorgdragen voor het behoud van een oorlogsmonument.

LES 1

introdutctieles

60 min

Docent

Bronnenboekjes Oorlog in je eigen woonplaats.

Deze introductieles wordt gegeven op school door de docent.

De leerling wordt voorbereid op de beleving van het erfgoed door een opdracht en het activeren van de voorkennis.

Mensenrechten en oorlog

OORLOG IN
JE EIGEN
WOONPLAATS

U vindt de bronnenboekjes op de website www.hofinsalland.nl onder educatie. Bekijk welk boekje(s) voor uw leerlingen het meest interessant is en past binnen uw lessen over WOII. Kies, download en print de boekjes in voldoende exemplaren. Het bronnenboekje neemt leerlingen aan de hand van een thema mee langs historische bronnen en sporen in de gemeente Raalte. U kunt de leerlingen individueel of in groepjes hierin laten werken. 'Joods leven in Raalte' en 'Luchtverkeer in en om Raalte' sluiten goed aan bij de wandelroute.

Lesonderdelen:

1. Begin met een gesprek over de oorlog in Raalte. Wat weten de leerlingen al over WOII? Welke verhalen ze over WOII in Raalte? Hoe kennen zij deze verhalen? Wat hebben mensenrechten en oorlog met elkaar te maken?
 - Gebruik de achtergrondinformatie in deze handleiding.
 - Gebruik ook de hoofdstukken in uw geschiedenismethode over WOII om het onderwerp in te leiden.
 - Of kijk op www.entoen.nu voor vensterplaten, beeldbankclips of klokhuisuitzendingen over WOII bij de vensters uit de Canon van Nederland: 'Anne Frank, Jodenvervolging' en 'De Tweede Wereldoorlog, bezetting en bevrijding'. Ook op <http://www.schooltv.nl/vroegerenzo/> kunt u filmfragmenten vinden.
2. Laat de leerlingen werken aan de opdrachten in het bronnenboekje. Waarschijnlijk krijgen de leerlingen niet alle opdrachten afgerond in deze les. Bewaar de rest van de opdrachten voor de laatste les.
3. Bespreek wat u van de leerlingen verwacht in de buitenles. Welke afspraken maakt u met ze tijdens de wandeling, de fietstocht of bezoek aan het oorlogsmonument? Denk aan de veiligheid in het verkeer, het bij elkaar blijven en tijdens de wandelroute binnen gehooraafstand van de gids blijven. Maar ook 'Hoe toon je respect?'

LES 2

kernles

90 min

Eigen
keuze

Geen

In deze les staat het
beleven van het erfgoed
centraal. Naar buiten!

Sporen van
de oorlog in je
eigen
woonplaats

**OORLOG IN
JE EIGEN
WOONPLAATS**

Lesmogelijkheden

U heeft meerdere mogelijkheden voor deze les. Maak uw eigen keuze:

1. Loop de wandelroute 'Oorlog in je eigen woonplaats' in Raalte.
Maak hiervoor tijdig een afspraak met Frits Offenbergh of zie de route in bijlage 1.
2. Fiets de route die hoort bij het bronnenboekje 'In gedachten' Stolpersteine Raalte of 'Oorlog in Heino, Laag Zuthem en Lierderholthuis'.
3. Ga met uw leerlingen aan de slag met de opdracht (bijlage 2) bij een oorlogsmonument.
 - In Luttenberg aan de Blikweg bevindt zich het oorlogsmonument dat herinnert aan de V2-ramp.
 - In Heino staat op de Algemene Begraafplaats het oorlogsmonument.
 - In Raalte vindt u het monument aan de Zwolsestraat.

Op www.oorlogsmonumenten.nl vindt u meer informatie over deze monumenten.

Onderzoek de mogelijkheid of u het monument wilt adopteren met de klas:

http://www.4en5mei.nl/onderwijs/adopteer_een_monument

Andere opties:

- Bezoek Heemkunde Vereniging Omheining Heino. In het verenigingsgebouw hangt het gedenkbeeld dat in 1955 werd gemaakt. Het in prachtige kleuren gebrandschilderde beeld gedenkt de gebeurtenis van het gijzelingsdrama op 11 april 1945, één dag vóór de bevrijding van Heino. Afgebeeld is de terugkeer van de weggevoerde Heinoërs.
 - > Laat de leerlingen dit beeld bestuderen en laat ze er schetsen van maken. Wat valt op?

LES 2

kernles

OORLOG IN JE EIGEN WOONPLAATS

- In Broekland, Nieuw Heeten, Liederholthuis zijn boerderijen in brand geschoten in 1945. Ook in Laag Zuthem werden boerderijen in april 1945 in brand geschoten. In één boerderij werden Duitsers gevangen gehouden. In brand geschoten zijn boerderij Nijhof in Lierderholthuis, De molen van Hooglugt in Heino en ten noorden van Heino de boerderijen van Blankenvoort, Beltman, Hoonhorst, Jansen, Melenhorst-Bosch en Roesink.
Onderzoek samen met de leerlingen welke boerderijen in uw buurt in brand zijn geschoten. Zijn daar nog foto's van bewaard? Zijn deze boerderijen nog terug te vinden? Zijn er familieleden van leerlingen die hier meer van weten en hier over kunnen vertellen? Nodig ze uit in de klas. Of informeer bij de historische vereniging of iemand hierover kan komen vertellen. Bereid dit bezoek voor met de leerlingen.
- Wat is bekend over de startbaan V1 in Heeten en V2 lanceerinstallatie op Schoonheten? Traceer met de leerlingen de locatie van de voormalige startbaan en lanceerinstallatie. Gebruik kaarten en google-maps. De lanceerinstallatie op Schoonheten lag iets zuidelijker van kasteel Schoonheten en een tweede V1-baan lag aan de Beerninksweg ten zuidwesten van Heeten.
- In Marienheem zijn bij de treinbeschieting op 25 februari 1945 doden en gewonden gevallen. Achterhaal met de leerlingen het verhaal van deze treinbeschieting. Laat de leerlingen zelf een herdenkingsmonument ontwerpen. Waar zouden zij dit monument plaatsen? Ga samen op zoek naar een goede plek.

LES 3

reflectieles

60 min

Docent

Bronnen-
boekje
les 1

Deze afsluitende les
wordt gegeven op school
door de docent.

Er wordt
teruggeblikt op wat er is
beleefd en geleerd.

Om nooit te
vergeten

**OORLOG IN
JE EIGEN
WOONPLAATS**

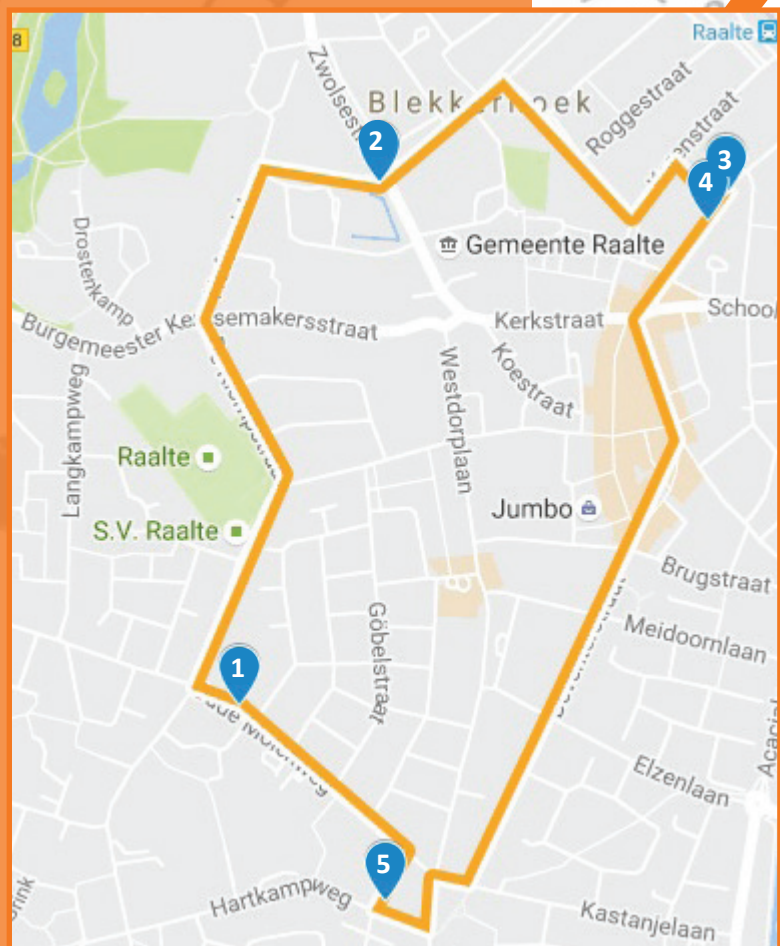
Lesonderdelen:

1. Bespreek met de leerlingen wat ze in de afgelopen twee lessen hebben ontdekt over de sporen uit de Tweede Wereldoorlog. Verzamel met elkaar vijf feiten.
2. Welke vragen hebben ze nog? Bedenk met elkaar waar en op welke manier het antwoord op deze vragen gevonden kan worden. Verdeel de vragen en geef leerlingen een week om naar antwoorden te zoeken. Bespreek daarna samen de opbrengsten van hun zoektocht.
3. Laat de leerlingen de opdrachten in het bronnenboekje afmaken. Spreek af dat de leerlingen aan elkaar een korte presentatie geven van wat ze geleerd hebben in deze lessen. Laat de leerlingen hun presentatie eventueel verwerken in een website, PowerPoint presentatie, muurkant, spreekbeurt, tentoonstelling of folder.

BIJLAGEN

bijlage 1

Route 'oorlog in je eigen woonplaats'

We beginnen bij de Joodse begraafplaats aan de Oude Molenweg in Raalte. De Joodse begraafplaats ligt tussen de Jan van Arkelstraat en de Van der Wijckstraat in net achter de basisschool De Korenbloem. In de Van der Wijckstraat is voldoende parkeergelegenheid voor auto's en voor de Joodse begraafplaats is voldoende ruimte voor fietsen.

1. Start bij de Joodse begraafplaats aan de Oude Molenweg.
nr.1 - Jan van Arkelstraat – Klompstraat - Hofstedelaan en Churchillaan naar nr.2.
2. Het oorlogsmonument van Raalte.
nr. 2 – Monumentstraat –Blekstraat – Korenstraat –Brinkerstraat-Stationsstraat – nr.3
3. De Joodse Synagoge met plaquette in de Stationsstraat.
4. Stolpersteine / Struikelstenen Stationsstraat 17 en Stationsstraat 15.
nr.4 – Stationsstraat – Herenstraat – Grotestraat – Deventerstraat. nr.5
5. Brits Erehof op de Algemene Begraafplaats aan de Westdorpiaan 132.

BIJLAGEN

bijlage 1

Start de route in een kring met een voorwerp of een foto. Laat het voorwerp rondgaan en laat de leerlingen het voorwerp bevragen. Welke vragen kun je hierover stellen? Denk aan bijvoorbeeld een afbeelding van een V1 of V2-raket. Of een print een overzicht van de mensenrechten (zie <https://opschool.amnesty.nl/uvrm>).

1. Joodse begraafplaats

Vraag de leerlingen: Ben je hier al eens eerder geweest? Kijk eens 2 minuten in stilte goed rond. Wat valt je op?

Vertel: Een begraafplaats lag vroeger altijd buiten een stad op een dorp en bij deze Joodse begraafplaats was het niet anders. Maar Raalte ging in de 70-tiger jaren uitbreiden en zo kwam de begraafplaats in het dorp te liggen. Binnen Raalte had alleen de kern van Raalte een Joodse gemeenschap die in 19e eeuw maximaal 70 personen en in 1940 ongeveer 40 personen groot was. Tot 1940 werden overledenen op dit kerkhof begraven en die zijn allemaal een natuurlijke dood gestorven.

Toen de nazi's Nederland overvielen en de Joodse inwoners deporteerden naar vernietigingskampen, werden de Joodse inwoners vermoord en gecremeerd in Auschwitz, Mauthausen, Sobibor en Vught. Stond als plaats van overlijden Midden Europa dan waren degene vermoord tijdens de dodenmarsen op het eind van de 2e wereldoorlog.

BIJLAGEN

bijlage 1

2. Het oorlogsmonument 1940-1945 van de gemeente Raalte

Vraag de leerlingen: Wat weet je van de oorlog van 1940-1945? Wat valt je op aan dit monument? Wat zou het betekenen? Van welk materiaal is dit gemaakt? Hoe wordt dit monument schoongehouden denk je?

Vertel: Met dit monument worden de doden herinnerd die in 1940-1945 voor het vaderland gevallen zijn. Op het monument staan de namen van verzetsmensen en de soldaten die in mei 1940 gedood zijn. Daarnaast eert het monument ook de Engelse- en Canadese vliegers en soldaten die op de grond en in de lucht gedood werden. De herdenking vindt ieder jaar plaats op de avond van de 4e mei.

3. De Joodse Synagoge

Vraag de leerlingen: Weet je wat een synagoge is? Kun je aan de buitenkant zien dat wat er aan de binnenkant gebeurt? Wat staat er op de gedenkplaat?

Vertel: Aan de Stationsweg 21 staat de Joodse Synagoge die tot het begin van de oorlog in gebruik is geweest voor de Joodse diensten. In 1942 begonnen de deportaties en in 1943 werd de synagoge door de nazi's leeg geroofd. In 1947 werd de Joodse gemeente opgeheven en bij de gemeente Joodse Deventer gevoegd.

In 1985 werd een gedenkplaat onthuld ter nagedachtenis aan de gedeporteerde joden. Na de oorlog werd de synagoge verkocht als kerk voor de Vrij Katholieken.

BIJLAGEN

bijlage 1

4. Stolpersteine

Vraag de leerlingen: Wat weten jullie over de Stolpersteine? Heb je ze al eens eerder gezien?

Vertel: Op initiatief van de Duitse kunstenaar Gunter Demnig die in 1997 begon met het leggen van Stolpersteine in Berlijn ter nagedachtenis aan de gedeporteerde joden. Inmiddels liggen er al 40.000 stolpersteine in Europa. Bij de 38 uit Raalte gedeporteerde joden zijn inmiddels de Stolpersteine gelegd. Zie Stationsstraat 15 en 17.

5. Het Brits Erehof op de Algemene Begraafplaats aan de Westdorplaan 132

Vraag de leerlingen: Zoek de jongste militair die begraven ligt. Waar was hij geboren? Wie zorgt voor het onderhoud van deze graven? Wat kunnen jullie doen om deze militairen niet te vergeten?

Vertel: Op de begraafplaats liggen 27 militairen begraven van de Royal Air Force in een Erehof. De Britse graven in Nederland worden door de Oorlogsgravenstichting van Nederland om niet onderhouden. De Nederlandse graven binnen de Gemeenebest wordt om niet onderhouden door de Commonwealth War Graves Commission (CWGC), de Engelse tegenhanger van de Nederlandse Oorlogsgravenstichting.

Sluit de route af, opnieuw in een kring, met een korte terugblik. Wat heeft indruk gemaakt? Welke vragen hebben de leerlingen nog? Laat iedere leerling één woord noemen dat is bijgebleven uit deze route. Zorg voor zoveel mogelijk verschillende woorden.

OPDRACHT

bij het monument

Onderzoek het oorlogsmonument van dichtbij.

Vul de volgende vragen in:

Naam:

Datum:

In welke plaats staat dit oorlogsmonument?

Heeft dit monument een naam?

Welke data en jaartallen zijn vermeld op dit monument?

Welke namen kun je vinden op het monument? Waarom zijn deze mensen omgebracht ?

.....

Kun je om het monument heen lopen?

Het monument is: hoog / laag / klein / groot/ smal / breed

Bereken of schat hoe hoog het monument is.

Dit monument is gemaakt van: bakstenen / glas / ijzer / hout / beton / plastic / iets anders ...

Hoe zou dit monument schoon gemaakt worden?

Welke afbeeldingen of versieringen zie je?

Welke speciale dingen heeft de maker van dit monument bedacht? Noem er drie en teken dit hieronder.

Teken op de achterkant van dit blad een plattegrond van het monument in de omgeving.

Welke vraag zou jij aan de bedenker / de maker van dit monument willen stellen?

.....

Wat is jouw mening over dit monument?

Wat is het mooiste aan dit monument? Mijn top 3:

1.....2.....3.....

Wat zou jij veranderen aan het monument?

Noem drie dingen die jullie als klas kunnen doen om voor dit monument te zorgen.

1.....2.....3.....